

Σαπλαούρα, Μ., & Αγαλιανού, Ο. (2023). Η μουσικοκινητική αγωγή Orff στην Ελλάδα: ιστορική ανασκόπηση. Στο Θ. Ράπτης & Ε. Περακάκη (Επιμ.), *Η Μουσική Εκπαίδευση σε έναν κόσμο που αλλάζει: Ταυτότητες, Αξίες, Εμπειρίες. Πρακτικά του 9ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 269-277). Ε.Ε.Μ.Ε.

Η μουσικοκινητική αγωγή Orff στην Ελλάδα: ιστορική ανασκόπηση

Μαρία Σαπλαούρα

Εκπαιδευτικός μουσικής – Πρωτοβάθμια εκπαίδευση
mariasapl@music.uoa.gr

Ολυμπία Αγαλιανού

Καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής και Χορού/Μουσικοπαιδαγωγός
ΕΕΠ Μουσικής Αγωγής, ΤΕΑΠΗ, ΣΕΑ, ΕΚΠΑ
oagalianou@ecd.uoa.gr

Περίληψη

Το *Orff-Schulwerk*, όρος ο οποίος αναφέρεται στο παιδαγωγικό έργο του συνθέτη Carl Orff, αποτελεί παγκόσμια μια από τις πλέον διαδεδομένες προσεγγίσεις μουσικοκινητικής αγωγής. Σήμερα, στην επικρατούσα αγγλική ορολογία αποδίδεται, με ακριβή μετάφραση από τα Γερμανικά, ως *elemental music and dance pedagogy*, ενώ στην Ελλάδα σήμερα είναι γνωστή ως μουσικοκινητική αγωγή Orff ενώ παλαιότερα ως σύστημα Orff. Η προσαρμογή του *Orff-Schulwerk* σε διάφορες χώρες παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και η σχέση του με τον ελληνικό πολιτισμό είναι στενή και πολυδιάστατη. Σκοπός της εργασίας είναι η ιστορική ανασκόπηση της πορείας της μουσικοκινητικής αγωγής Orff στην Ελλάδα. Η έρευνα βασίστηκε στη μελέτη και ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας και στη μελέτη αρχαιακού υλικού προερχόμενο από τη σχολή Ματέυ (1936-2021), την επαγγελματική εκπαίδευση στη Μουσικοκινητική Αγωγή Orff στη Σχολή Μωραΐτη (1986-2021) και το αρχείο του Ελληνικού Συλλόγου Μουσικοκινητικής Αγωγής Carl Orff (1990-2021). Επίσης, διερευνήθηκε η παρουσία της μουσικοκινητικής αγωγής Orff στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα μέσα από προγράμματα σπουδών και εγχειρίδια όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης (1969-2021).

Λέξεις κλειδιά: μουσικοκινητική αγωγή Orff, Ελλάδα, ιστορική ανασκόπηση, πορεία, εξέλιξη

The Orff-Schulwerk approach in Greece: Historical review

Maria Saploura

Music Educator, Primary Education
mariasapl@music.uoa.gr

Olympia Agalianou

Music, Dance and Physic Education Educator
Special Teaching Staff, Department of Early Childhood Education,
National & Kapodistrian University of Athens
oagalianou@ecd.uoa.gr

Abstract

Orff-Schulwerk refers to the pedagogical work of the composer Carl Orff and is one of the most widespread approaches to music and dance education worldwide. Today in the prevailing English terminology is translated from German as “elemental music and dance pedagogy” while in

Greece nowadays it is known as Orff music-movement education and formerly as "Orff system". Orff-Schulwerk was adapted to various cultures, and the attempt at this adaptation is of particular interest. The connection of Carl Orff's pedagogical ideas with Greek culture is multidimensional. This paper attempts a historical review of Orff-Schulwerk in Greece. The research is based on literature review and archival material that comes from Matey's School (1936-2021), the professional education in Orff-Schulwerk at the Moraitis School (1986-2021) and the Hellenic Orff-Schulwerk Association (1990-2021). In addition, the study of the relationship of Orff-Schulwerk with the Greek-educational system was taken into account, and it was investigated through the curricula and textbooks of all levels of education (1969-2021).

Keywords: Orff-Schulwerk, Greece, historical review, evolution

Εισαγωγή

Μία από τις πλέον γνωστές μουσικοκινητικές προσεγγίσεις του 20ού αιώνα είναι το έργο του βουαρνού μουσικοσυνθέτη και μουσικοπαιδαγωγού Carl Orff (1895-1982). Ο ίδιος το ονόμασε Orff-Schulwerk, το οποίο σημαίνει 'έργο για σχολεία' και χάρει μεγάλης απήχησης από τη δεκαετία του 1950 (Αγαλιανού, 2021). Η δημοφιλία του οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο ότι στηρίζεται στην αδιάσπαστη ενότητα μουσικής, λόγου και κίνησης καθώς και στον ανοιχτό του χαρακτήρα. Πρόκειται για έναν ελεύθερο και δημιουργικό τρόπο εκπαίδευσης με έντονη ανθρωπιστική και καλλιτεχνική κατεύθυνση, καθώς επιδιώκει να φέρει κάθε παιδί και γενικότερα κάθε άνθρωπο σε επαφή με την τέχνη και την έκφραση. Με λίγα λόγια δίνεται προτεραιότητα στη δημιουργία και την εξασφάλιση της χαράς της συμμετοχής σε μουσικοκινητικές δραστηριότητες, ανεξάρτητα από το επίπεδο δεξιοτήτων και γνώσεων των συμμετεχόντων (Αγαλιανού & Τσαφταρίδης, 2016).

Σήμερα, στην αγγλική ορολογία αποδίδεται ως *elemental music and dance pedagogy* που αποτελεί την ακριβή μετάφραση από το Γερμανικό όρο *Orff-Schulwerk – Elementare Musik und Bewegungserziehung*. Στην Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια, το Orff-Schulwerk είναι γνωστό ως μουσικοκινητική αγωγή Orff ενώ παλαιότερα αποδίδονταν ως «σύστημα Orff» (Αγαλιανού, 2021· Ματέυ, 1986).

Ως όρος το Orff-Schulwerk έχει διπλή υπόσταση. Η πρώτη αναφέρεται στην παιδαγωγική σύλληψη του συνθέτη που οδήγησε σε μια ολιστική προσέγγιση της μουσικής εκπαίδευσης, την οποία διαμόρφωσε μαζί με τη στενή συνεργάτιδά του Gunild Keetman. Με τον ίδιο όρο αναφερόμαστε στο πεντάτομο εκδοτικό έργο (1950-1954), το οποίο δημιούργησε ο Orff με τη συνδρομή συνεργατών του προκειμένου να επικοινωνήσει ευρύτερα την ιδέα του (Orff, 1978). Οι πέντε αυτοί τόμοι περιέχουν κατηγοριοποιημένο ενδεικτικό μουσικό υλικό το οποίο, λειτουργεί ως ερέθισμα και αφετηρία μιας δημιουργικής εκπαιδευτικής διαδικασίας, καθώς μέσα από ρυθμούς, μελωδίες και φόρμες προκύπτουν τρόποι διδασκαλίας, ενώ παράλληλα αναδύονται οι καλλιτεχνικές προθέσεις του Orff και της Keetman (Nykrin, 2018).

Σύμφωνα με τον Orff (1992) «ο καλύτερος τρόπος να εξηγήσει κανείς τη φύση του Schulwerk, τον σκοπό και τους στόχους του είναι μέσα από την περιγραφή του τρόπου με τον οποίο δημιουργήθηκε» (σελ. 29). Ο ίδιος τόνιζε την 'ανοιχτή', δημιουργική, ελεύθερη και εξελικτική του φύση ενώ ενθάρρυνε τη διαμόρφωση και αναδιαμόρφωση του σύμφωνα με το πολιτισμικό και ιστορικό κεφάλαιο κάθε τόπου (Orff, 1978). Επεσήμανε δε ότι ταιριάζει σε παιδαγωγούς που δεν αποζητούν συνταγές και μεθόδους διδασκαλίας αλλά αξιοποιούν δημιουργικά τις προσωπικές εμπειρίες των μαθητών τους (Orff, 1992). Στον έναν αιώνα που μετρά, η φιλοσοφία του Carl Orff έχει αποκτήσει μεγάλο ποσοστό υποστηρικτών παγκοσμίως, οι οποίοι λειτουργούν «ως συνεχιστές και συν-δημιουργοί μιας θεώρησης που ποτέ δεν παίρνει την τελική της μορφή» (Αγαλιανού,

2021, σελ. 215). Η μεγάλη εξάπλωση οδήγησε σε ποικίλες κατευθύνσεις και προσαρμογές σε διάφορες χώρες, γεγονός που, σύμφωνα με τον Regner (2011), παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Η παρούσα εργασία εξετάζει τη σχέση της Ελλάδας με το παιδαγωγικό έργο του Orff και την πορεία της μουσικοκινητικής αγωγής Orff, όπως έχει επικρατήσει να αποκαλείται στην Ελλάδα. Η έρευνα βασίστηκε στη μελέτη της υπάρχουσας βιβλιογραφίας, σε αρχαιολογικά υλικά και συνεντεύξεις.

Η Ελλάδα υποδέχεται το Orff-Schulwerk

Ο Carl Orff ήταν λάτρης του αρχαιοελληνικού πολιτισμού, μελετητής και θαυμαστής του παιδαγωγικού έργου του Πλάτωνα, των τραγικών ποιητών και γνώστης της αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Η νομοτελειακή σχέση μουσικής, λόγου και κίνησης καθόρισε την παιδαγωγική σκέψη και το έργο του. Ποίηση, μουσική και όρχηση, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, αποτελούν τις μουσικές τέχνες (Δρομάζος, 2007· Χουρμούζιος, 1978). Ο Θρασύβουλος Γεωργιάδης (1994) εξηγεί ότι η αρχαία λέξη 'μουσική' δεν μεταφράζεται. Επιβίωσε ως μουσική 'music' αλλάζοντας έννοια. Η αρχαία ελληνική γλώσσα ήταν ένα ολοκληρωμένο μουσικό σύστημα. Κάθε «...*αρχαία ελληνική λέξη είχε ένα σταθερό ηχητικό σώμα, είχε μια δική της μουσική θέληση*» (Γεωργιάδης, 1994, σελ. 22). Η ενότητα λόγου (ποίησης), μουσικής και κίνησης (χορού) εκφράζεται ακόμα και στην αρχαία ελληνική μυθολογία στα πρόσωπα των εννέα Μουσών, ενώ στο αρχαίο ελληνικό δράμα τα τρία αυτά στοιχεία βρίσκονται σε πλήρη σύμπραξη (Αγαλιανού, 2021).

Από τα πρώτα βήματά του το Orff-Schulwerk λειτούργησε ως μια ιδέα ανοιχτή στην αξιοποίηση κάθε τοπικής παράδοσης και όχι ως μια αποικιακή πολιτισμική πολιτική (Regner, 2011). Η Ελλάδα αποτελεί την πρώτη χώρα, εκτός Γερμανίας, στην οποία έγινε απόπειρα εφαρμογής του Orff-Schulwerk, ίσως γιατί η ενότητα λόγου, μουσικής και κίνησης είναι φυσική, σχεδόν αυτονόητη, για τον ελληνικό πολιτισμό και έκδηλη στην ελληνική παράδοση. Όπως σημειώνει η Νεφέλη Ατέσογλου (2003) «*υπάρχει κάτι κοινό ανάμεσα στη φιλοσοφία του Orff και την ελληνική παραδοσιακή έκφραση: είναι η πρωτογενής ενότητα μουσικής-κίνησης-λόγου, τρίπτυχο που αποτελεί την κεντρική ιδέα του Orff-Schulwerk*» (σελ. 35). Παρά το γεγονός ότι η σύγχρονη ομιλούμενη ελληνική έχει τελείως διαφορετική μουσική λειτουργία από την αρχαία γλώσσα, η σύνδεση γίνεται εμφανής ως αίσθηση σε διάφορα επίπεδα και κυρίως μέσα από ρυθμούς, οι οποίοι ταξίδεψαν στους αιώνες και κράτησαν τη βασική δομή τους. Έτσι, αν και οι λέξεις της νέας ελληνικής γλώσσας -όπως και όλων των δυτικοευρωπαϊκών γλωσσών- έχουν χάσει το ηχητικό σώμα της αρχαίας ελληνικής λέξης, η βαθιά σχέση μεταξύ λόγου, μουσικής και κίνησης παραμένει και βρίσκει μια νέα έκφραση μέσα στη ρυθμολογία των ελληνικών χορών και το δημοτικό τραγούδι (Μαραγκόπουλος & Λιάβας, 1996).

Πλέον, η μουσικοκινητική αγωγή Orff διανύει την ένατη δεκαετία της πορείας της στην Ελλάδα. Η πρώτη φορά που χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία του Orff-Schulwerk ήταν το 1936 από τον Θρασύβουλο Γεωργιάδη, λίγα χρόνια μόλις μετά τις πρώτες εκδόσεις *Orff-Schulwerk* (1931-1934). Ο Γεωργιάδης (1907-1977), προσωπικός φίλος του Orff, αναγνώριζε μια βαθύτερη σχέση του Schulwerk με τον ελληνικό πολιτισμό. Είχε κατανοήσει την πρόθεση του Orff να βοηθήσει κάθε μαθητή να αναπτύξει τη δική του μουσική προσωπικότητα, δίχως τον περιορισμό των μουσικών κανόνων (Γεωργιάδης, 2018). Χρησιμοποίησε την προσέγγιση αυτή στις διδασκαλίες του στη Σχολή Χορού, Γυμναστικής και Ρυθμικής της Κούλας Πράτσικα. Η σχολή της Πράτσικα, που ιδρύθηκε το 1930, αποτέλεσε πνευματικό κέντρο της εποχής και σημείο συνάντησης καλλιτεχνών και διανοητών της περιβόητης γενιάς του '30. Αξίζει να σημειωθεί ότι το 1973 η Πράτσικα παραχώρησε τη σχολή στο ελληνικό κράτος και έτσι ξεκίνησε η λειτουργία της Κρατικής Σχολής Ορχηστικής Τέχνης (ΚΣΟΤ).

Ο Γεωργιάδης συνάντησε το πρόσφορο έδαφος της ελληνικής αρχετυπικής και παραδοσιακής σκέψης εκφρασμένο, αρχικά, από την πνευματική γενιά του 1930. Σε κείμενο του το 1936 σχετικά με τις διδασκαλίες του διευκρινίζει ότι εργάστηκε σε πειραματικό επίπεδο τόσο μουσικά, όσο και σε συνδυασμό με την κίνηση, με την πρόθεση στο μέλλον να οργανωθεί πιο συστηματικά μια -αυτόνομα μουσικά- τάξη, που εργάζεται με βάση το Schulwerk του Orff και τη δημιουργία μιας ερασιτεχνικής ορχήστρας (Γεωργιάδης, 2018). Στο ίδιο κείμενο σχολιάζει τη διδασκαλία του ως εξής:

Αξιοσημείωτο είναι πάντως ότι από τις διάφορες ασκήσεις προέκυπταν αβίαστα μελωδίες οι οποίες στο ρυθμικό-μελωδικό τους κτίσιμο, κάποιος θα τις έλεγε ελληνικές. Αυτό συνέβαινε εξίσου πολύ, κατά τη χρήση δοσμένων ρυθμών και κατά τη διάρκεια των αυτοσχεδιασμών. Έτσι γίνεται με σαφήνεια ξεκάθαρο το παρακάτω: μέσα από την εργασία που βασίζεται στο γερμανικό Schulwerk αφυπνίζονται και αναπτύσσονται προσωπικές μουσικές ικανότητες των Ελλήνων μαθητών (Γεωργιάδης, 2018, σελ. 209).

Η σχολή της Πράτσικα επηρέασε σημαντικά τον χώρο της μουσικοκινητικής αγωγής καθώς αξιόλογες απόφοιτές της ήταν η Ελένη Κεφάλου Χορς, η Μαρία Κυνηγού Φλάμπουρα και η Νεφέλη Ατέσογλου, οι οποίες με την πλούσια εκπαιδευτική τους δράση συνέβαλαν στην διάδοση της ρυθμικής και της μουσικοκινητικής αγωγής στην Ελλάδα. Όμως η προσωπικότητα που ταυτίστηκε με τη μουσικοκινητική αγωγή Orff στην Ελλάδα είναι αναμφισβήτητα η Πολυξένη Ματέυ-Ρουσοπούλου, καθώς είναι εκείνη που ουσιαστικά εισήγαγε τη θεώρηση Orff στον ελλαδικό χώρο και έχει καθορίσει σε μεγάλο βαθμό την μετέπειτα πορεία της.

Το έργο και η προσωπικότητα της Πολυξένης Ματέυ

Η Πολυξένη Ματέυ γεννήθηκε στην Αθήνα το 1902, από αστική οικογένεια. Από μικρή ηλικία άρχισε μαθήματα πιάνου στο Ωδείο Αθηνών ενώ από το σπίτι της περνούσε όλος ο πνευματικός κόσμος της εποχής. Η γνωριμία της με τον Μανόλη Τριανταφυλλίδη (1917-1918) την επηρέασε βαθιά και συνέβαλλε στην διαμόρφωση της πολιτικής της ταυτότητας και του τρόπου σκέψης της, ενώ έγινε ένθερμη υποστηρίκτρια της δημοτικής γλώσσας. Το 1924 έφυγε για τη Λειψία, όπου γνωρίζει σπουδαίες προσωπικότητες του μεσοπολέμου και συνεχίζει τις σπουδές της στη μουσική. Επιστρέφει στην Ελλάδα το 1931 ως σολίστ πιάνου, έρχεται σε επαφή με τη λογοτεχνική γενιά του '30 και διδάσκει στη σχολή της ξαδέρφης της Κούλας Πράτσικα. Το 1935 σταματά τη συνεργασία της με την Πράτσικα και ξεκινά τις σπουδές της στην Güntherschule στο Μόναχο με δάσκαλο τον Carl Orff, με τον οποίο δημιουργήθηκε μια σχέση βαθιάς φιλίας που διήρκεσε μέχρι το τέλος της ζωής του συνθέτη. Η μαθητεία της κοντά του «υπήρξε ορόσημο για την ζωής της» (Varelas, 2002, σελ. 75) και όπως αναφέρει η ίδια στην ανασκόπηση του έργου της (1999), είχε την τύχη να γνωρίσει τον Orff ως άνθρωπο και καλλιτέχνη και οι παιδαγωγικές του απόψεις αποτέλεσαν κατευθυντήρια γραμμή στην επαγγελματική της δραστηριότητα (Σαρροπούλου, 2018).

Το 1938 ιδρύει στο Κολωνάκι την δική της Σχολή «Σχολή Ρυθμικής Γυμναστικής Πολυξένης Ματέυ Ρουσοπούλου» η οποία γίνεται πυρήνας για τις Τέχνες και τα γράμματα (Τσιώλη-Πλαγιανού & Αλεξιάδη 1997). Την εποχή εκείνη έρχεται σε επαφή με σπουδαίους συγγραφείς όπως οι Μυριβήλης, Παπανούτσος, Κακριδής, Λουκάτος κ.ά. Η αγάπη της για την ελληνική γλώσσα καθόρισε τη σχέση της με τον ελληνικό πολιτισμό και την οδήγησε στη συλλογή παροιμιών, τις οποίες μάθαινε μέσα από προσωπική επαφή με κατοίκους από διάφορα χωριά της Ελλάδος. Το 1949 επισκέπτεται το νεοιδρυθέν Orff-Institut το οποίο υπάγεται στο Πανεπιστήμιο Mozarteum και εδρεύει στο Salzburg. Η εκ νέου επαφή της με το Orff-Schulwerk της δίνει νέα ώθηση με αποτέλεσμα το διάστημα 1950-1956 να δημιουργήσει επαγγελματικό

τμήμα κατάρτισης δασκάλων ελεύθερης Γυμναστικής και Ρυθμικής (Σαρροπούλου, 2003), στο οποίο μεταξύ άλλων διδάσκουν οι Γιώργος Βακαλό, Σπύρος Περιστέρης και Υβόννη Ντεκίρικο. Το 1957 ο Orff επισκέπτεται τη σχολή της, φέρνοντας μαζί του τις πρώτες μεταφράσεις του Orff-Schulwerk σε άλλες γλώσσες και μεταφορές του έργου του προς διαφορετικά κοινωνικά πλαίσια. Την παροτρύνει να ασχοληθεί με την προσαρμογή του στην ελληνική γλώσσα και έκτοτε η Ματέυ στρέφεται προς αυτή την κατεύθυνση. Το 1962 συμμετέχει με τον Orff και μία ομάδα συνεργατών του στην πρώτη εκτός Ευρώπης παρουσίαση του Orff-Schulwerk στο πανεπιστήμιο του Τορόντο, η οποία διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην διάδοσή του παγκοσμίως.

Το 1963 εκδίδει τον πρώτο δίγλωσσο (ελληνικά – γερμανικά) τόμο του Orff-Schulwerk, *Ελληνικά παιδικά τραγούδια και χοροί / Orff-Schulwerk. Griechische Kinderlieder und Tänze*. Στον πρόλογο του βιβλίου η ίδια τονίζει την ιδιαίτερη προσπάθεια που κατέβαλε να ενοποιήσει τα στοιχεία του ρυθμού, της κίνησης και της μουσικής με σεβασμό στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής μουσικής ώστε να διατηρηθεί το ελληνικό χρώμα των τραγουδιών (Varelas, 2002). Η έκδοση περιλαμβάνει 14 παραδοσιακά τραγούδια για ορχήστρα Orff για παιδιά μεγαλύτερα των 10 ετών. Το 1968 προχωρά στην έκδοση του δεύτερου τόμου στον οποίο δίνει μεγάλη σημασία στις λαϊκές παροιμίες, τα γνωμικά και τους ελληνικούς μύθους. Το 1970 εκδίδεται το βιβλίο της *Τα πρώτα τραγούδια* από το Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, μια συλλογή τραγουδιών που συγκέντρωσε και ενορχήστρωσε μαζί με τον Δούνια και που απευθύνεται στην προσχολική και την πρώτη σχολική ηλικία.

Το 1978 εκδίδει τη *Ρυθμική*, ένα σημαντικό βιβλίο, καθώς αποτελεί το πρώτο ελληνόγλωσσο σύγγραμμα που αναφέρεται στη ρυθμική ως παιδαγωγική κατεύθυνση. Στην επανέκδοσή του το 1986 απαντάται για πρώτη φορά ο όρος μουσικοκινητική αγωγή, ο οποίος σταδιακά θα αντικαταστήσει τον όρο «ρυθμική». Επίσης αναφέρεται ότι ο όρος μουσικοκινητική αγωγή, ο οποίος επικράτησε ως περιγραφή τόσο της μουσικοπαιδαγωγικής θεώρησης Orff όσο και άλλων παιδαγωγικών προσεγγίσεων του 20ού αιώνα, αποτελεί απόδοση του υπότιτλου του *Orff-Schulwerk Musik für Kinder* (Αγαλιανού, 2021). Στη συνέχεια εκδίδει το βιβλίο *Δόνια Χελιδόνια* και το 1993, με συνδημιουργό την Αγγέλικα Σλάβικ, το *RRRRO*, το οποίο θα μπορούσε να θεωρηθεί και ως ο τρίτος τόμος του Orff-Schulwerk (Αγαλιανού, 2021).

Κατάρτιση εκπαιδευτικών μουσικοκινητικής αγωγής Orff στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τον Sangiorgio (2014), η μουσικοκινητική αγωγή Orff «*συνδέει μια κοινότητα δασκάλων*» (σελ. 12), οι οποίοι μοιράζονται την εμπειρία της πρακτικής και έναν συγκεκριμένο τρόπο διδασκαλίας της μουσικής και κινητικής/χορευτικής αγωγής. Στην Ελλάδα, ο κύριος φορέας της εκπαίδευσης δασκάλων σε σπουδές μουσικοκινητικής αγωγής Orff στην Ελλάδα μέχρι τώρα είναι η Σχολή Μωραΐτη. Πρόκειται για το πρώτο εκπαιδευτικό ίδρυμα στην Ευρώπη που οργάνωσε επιμορφωτικό πρόγραμμα μουσικοκινητικής αγωγής Orff για εκπαιδευτικούς μουσικής, μουσικούς, παιδαγωγούς, χορευτές και κάθε ενδιαφερόμενο (Σαρροπούλου, 2018· Varelas 2002).

Το 1985 πραγματοποιήθηκε το πρώτο σεμινάριο επιμόρφωσης για εκπαιδευτικούς το οποίο οργάνωσε η Φωτεινή Πρωτοψάλτη, απόφοιτος του Ινστιτούτου Orff, με την υποστήριξη του διευθυντή της Σχολής Μωραΐτη Πάνου Μήλιου και της Ματέυ (Filiariou, 2021· Σαρροπούλου, 2018). Η μεγάλη απήχηση του σεμιναρίου οδήγησε στην οργάνωση του Διετούς Επαγγελματικού κύκλου σε σπουδές μουσικοκινητικής αγωγής Orff το 1986. Στην οργάνωση του αναλυτικού προγράμματος του επιμορφωτικού προγράμματος συνέβαλε καθοριστικά ο Dr. Hermann Regner, τότε πρόεδρος του International Orff-Schulwerk Forum και στενός συνεργάτης του Carl Orff. Ο Regner δομεί το πρόγραμμα σπουδών σύμφωνα με το μεταπτυχιακό πρόγραμμα του

B-studio που λειτουργεί εκείνη την εποχή στο Orff-Institut. Ως διευθύντρια σπουδών του προγράμματος ορίζεται η Αγγέλικα Σλάβικ, ενώ η Ματέυ προσφέρει υπηρεσίες συμβούλου ως προς τον προσδιορισμό, το περιεχόμενο και τη σύνδεση των επιμέρους γνωστικών αντικειμένων. Επιπλέον, συμβάλλει στην επιλογή του διδακτικού προσωπικού (Σαρροπούλου 2018). Η φοίτηση είναι καθημερινή, έχει διάρκεια δύο ετών και οι υποψήφιοι γίνονται δεκτοί κατόπιν εισαγωγικών εξετάσεων. Στο ΑΠ εντάσσονται μαθήματα εθνομουσικολογίας, ανθρωπολογίας του χορού, ελληνικοί χοροί και παραδοσιακή ρυθμολογία με στόχο να ενσωματωθούν στοιχεία της ελληνικής παράδοσης.

Από το 2011 η εκπαίδευση άρχισε να λειτουργεί με νέα δομή και πρόγραμμα σπουδών ως τριετής κύκλος σπουδών και διαρθρώνεται σε δύο επίπεδα, το βασικό επίπεδο I και επαγγελματικό επίπεδο II και III (<http://orff.gr>). Το 2016 εκπονήθηκε νέος οδηγός σπουδών από τους Κατερίνα Σαρροπούλου (διευθύντρια σπουδών), Μαρία Φιλιάνου και Κωνσταντίνο Αγκιναρασταχάκη και συμβούλους τις Αγγέλικα Σλάβικ και Ολυμπία Αγαλιανού. Στο παρακάτω διάγραμμα διαφαίνονται οι απόφοιτοι της εκπαίδευσης από το 1988 έως και το 2021.

Διάγραμμα 1: Απόφοιτοι 1988-2021

Ελληνικός Σύλλογος Μουσικοκινητικής Αγωγής Orff

Τον Ιούλιο του 1990 η Αγγέλικα Σλάβικ και ο Νικόλας Τσαφταρίδης, επιστρέφοντας από καλοκαιρινό σεμινάριο στο Orff Institut, μεταφέρουν την εμπειρία ύπαρξης συλλόγων μουσικοκινητικής αγωγής Orff σε διάφορες χώρες του κόσμου και την επιθυμία να οργανωθεί ένας αντίστοιχος σύλλογος στην Ελλάδα. Έτσι, το Νοέμβριο του 1990 απόφοιτοι των δύο πρώτων κύκλων σπουδών της Σχολής Μωραΐτη και προσωπικότητες οι οποίες είχαν στηρίξει τη μουσικοκινητική αγωγή Orff μέχρι εκείνη τη στιγμή, ιδρύουν τον Ελληνικό Σύλλογο Μουσικοκινητικής Αγωγής Orff (Ε.Σ.Μ.Α.). Η Πολυξένη Ματέυ ανακηρύσσεται επίτιμη πρόεδρος και έδρα ορίζεται η Σχολή Ματέυ. Σύμφωνα με την τελευταία αναθεώρηση του καταστατικού (2019), τακτικά μέλη του μπορούν να είναι οι πλήρως εκπαιδευμένοι παιδαγωγοί στη μουσικοκινητική αγωγή Orff και αρωγά γίνονται πρόσωπα τα οποία ενδιαφέρονται για τη μουσικοκινητική αγωγή Orff. Τον Δεκέμβριο του 1991 ο Ε.Σ.Μ.Α. ξεκινά την έκδοση του περιοδικού *Ρυθμοί*. Μέχρι το 2011 (έτος τελευταίας έκδοσης) εξέδωσε συνολικά 42 τεύχη.

Ο Ε.Σ.Μ.Α. λειτουργεί ανελλιπώς ως σήμερα, έχοντας βιώσει μια ενδιαφέρουσα πορεία αλλαγών και κύκλους έντονης ή λιγότερο έντονης δραστηριότητας (Agalianou &

Alexiadi, 2013). Είναι μέλος του International Orff-Schulwerk Forum Salzburg (IOSFS) και σύμφωνα με το καταστατικό του οι κύριοι στόχοι του είναι: α) η παρουσίαση και αξιοποίηση του Orff-Schulwerk ως παιδαγωγική θεώρηση και ως περιεχόμενο, με ευρύτητα, συνέχεια και συνέπεια στην ελληνική κοινωνία, β) η δημιουργία και ανάπτυξη σχέσεων με εκπαιδευτικούς, καλλιτεχνικούς φορείς και οργανισμούς τόσο της Ελλάδας όσο και του εξωτερικού που δραστηριοποιούνται σε τυπικά και άτυπα πλαίσια εκπαίδευσης και στηρίζουν το Orff-Schulwerk, γ) η συνεχής επιμορφωτική δράση με ποικίλους τρόπους αυτόνομα ή και σε συνεργασία με άλλους φορείς σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές του IOSFS, δ) η έκδοση βιβλίων ή περιοδικών σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή και η παραγωγή μουσικού υλικού.

Η σχέση της μουσικοκινητικής αγωγής Orff με το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα

Η μελέτη προγραμμάτων σπουδών που αναφέρονται σε όλες τις βαθμίδες του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος αναδεικνύουν έμμεσες και άμεσες σχέσεις με τη μουσικοκινητική αγωγή Orff. Το 1969, στο ωρολόγιο πρόγραμμα τμημάτων εκπαίδευσης νηπιαγωγών, γίνεται αναφορά για πρώτη φορά στα «συστήματα» Dalcroze και Orff τα οποία εντάσσονται στο μάθημα της σωματικής αγωγής (ΦΕΚ 244/Α'28-11-1969). Το 1984 στο νέο ωρολόγιο αναλυτικό πρόγραμμα (ΑΠ) του νηπιαγωγείου εμφανίζεται ο όρος «*σύστημα ORFF*» και εντάσσεται γνωστικό αντικείμενο «*Μουσική κίνηση και αγωγή*», που αντικαθιστά το μάθημα της μουσικής (ΦΕΚ 114/Α'/10-8-1984).

Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση το 1977 το μάθημα της μουσικής αγωγής περιλαμβάνει στοιχεία μουσικοκινητικής αγωγής Orff όπως η έμφαση στην ακρόαση και η εισαγωγή μουσικών οργάνων της ορχήστρας Orff (ΦΕΚ 347/Α'/12-11-1977). Στην επόμενη επικαιροποίηση του ΑΠ το 1982, ανιχνεύονται στοιχεία με έντονες επιρροές από μουσικοκινητικές προσεγγίσεις, ανάμεσα σε αυτές και της μουσικοκινητικής αγωγής Orff, όπως ηχηρές κινήσεις, ρυθμικός λόγος, ρυθμική συνοδεία και κίνηση, αυτοσχεδιασμός, αυτενέργεια, ακρόαση, κ.α. Στην ίδια επικαιροποίηση γίνεται λόγος για «*ανάπτυξη επαφής με τους μουσικούς θησαυρούς του λαού μας αλλά και άλλων λαών*» (ΦΕΚ 107/Α'/31-8-1982).

Το 1994 εκδίδεται για πρώτη φορά βιβλίο για τον δάσκαλο μουσικής όπου στην εισαγωγή του γίνεται αναφορά στις μεθόδους Orff, Dalcroze, Kodály και Suzuki (Λεμπέση & Τσαφταρίδης, 1994). Το 1995 στην αναθεώρηση του ΑΠ φυσικής αγωγής εμφανίζεται για πρώτη φορά η «*μουσικοκινητική αγωγή*» ως αυτόνομη θεματική και διδακτική ενότητα (ΦΕΚ 209/Α'/10-10-1995). Το 1997 εκδίδεται το πρώτο βιβλίο για τον εκπαιδευτικό φυσικής αγωγής όπου την ενότητα της μουσικοκινητικής αγωγής επιμελείται η Μαρία Κυνηγού Φλάμπουρα.

Το 2003 καταρτίζεται το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ), στο οποίο ενισχύεται η μουσικοκινητική αγωγή ως θεματική ενότητα της φυσικής αγωγής για τις τάξεις Α'-Δ' δημοτικού (ΦΕΚ 304/Β'/13-3-2003). Ακολουθεί η έκδοση βιβλίων για τον δάσκαλο και τον μαθητή για τις τάξεις Α'-Β' και Γ'-Δ', στα οποία την αντίστοιχη ενότητα επιμελείται η Ολυμπία Αγαλιανού. Το 2007 ο νέος οδηγός για τους/τις νηπιαγωγούς δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στις μουσικοκινητικές δραστηριότητες. Στα προγράμματα σπουδών για το νηπιαγωγείο, τη φυσική αγωγή και τη μουσική που ακολούθησαν, δεν υπάρχει σαφής αναφορά στη μουσικοκινητική αγωγή Orff. Παρόλα αυτά, οι αρχές και οι ιδέες της αναγνωρίζονται σε μία σύνθεση με ιδέες παρόμοιων δημιουργικών προσεγγίσεων, τις οποίες πολλοί μελετητές χαρακτηρίζουν ως *music making approaches* (Sain, 2013).

Η μουσικοκινητική αγωγή έκτοτε αποτελεί δημοφιλές αντικείμενο στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Παράλληλα, απαντάται όλο και συχνότερα σε προγράμματα σπουδών των πανεπιστημιακών τμημάτων. Το 2018 έπειτα από πρόταση

της Ολυμπίας Αγαλιανού, εισάγεται στο Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία της Σχολής επιστημών Αγωγής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου, μάθημα το οποίο ονομάζεται «Εισαγωγή στη Μουσικοκινητική Αγωγή Orff» και εστιάζει αποκλειστικά στη συγκεκριμένη προσέγγιση.

Επίμετρο

Η μουσικοκινητική αγωγή Orff απορρόφησε ρεύματα και ιδεολογίες και συνεχίζει να εξελίσσεται και να αναπτύσσεται διατηρώντας τη δυνατότητα να εξυπηρετεί οποιαδήποτε ιστορικότητα (Αγαλιανού, 2021). Ο Orff επισημαίνει ότι το Orff-Schulwerk «είναι ένα έργο το οποίο ποτέ δεν παίρνει την τελική του μορφή, αλλά βρίσκεται σε συνεχή ροή και ανάπτυξη» (Orff, 1992, σελ. 29), ενώ διαμορφώνεται και αναδιαμορφώνεται σύμφωνα με το πολιτισμικό και ιστορικό κεφάλαιο κάθε τόπου (Orff, 1978). Η προσαρμογή του σε διάφορες χώρες παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον (Regner, 2011) και ως θεώρηση οφείλει να διατηρεί την απλότητά της χωρίς να παίρνει ποτέ την τελική της μορφή (Haselbach, 1993).

Βρήκε πρόσφορο έδαφος στην Ελλάδα καθώς η πρωτογενής ενότητα μουσικής-κίνησης-λόγου που αποτελεί κεντρική ιδέα της φιλοσοφίας του Orff συναντάται στον αρχαιοελληνικό πολιτισμό και την ελληνική παράδοση. Η έρευνα κατέδειξε μια πολύπλευρη σχέση της μουσικοκινητικής αγωγής Orff με την ελληνική κοινωνία και το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα η οποία έχει περάσει από διάφορα στάδια και συνεχίζει. Επιπλέον, φαίνεται να υπάρχει συνεχής παρουσία της ελληνικής κοινότητας στον διεθνή χώρο μέσα από σχέσεις και συνεργασίες του Ε.Σ.Μ.Α. με φορείς και διεθνείς οργανώσεις.

Στην Ελλάδα σήμερα, η μουσικοκινητική αγωγή Orff αξιοποιείται από εκπαιδευτικούς πολλών ειδικοτήτων και κατευθύνσεων και σε ποικίλα εκπαιδευτικά πλαίσια. Για τον λόγο αυτό η περαιτέρω διερεύνηση, μέσα από έρευνες πεδίου, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον γιατί μπορεί να δώσει μια πληρέστερη εικόνα για την μουσικοκινητική αγωγή στην Ελλάδα σήμερα.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Αγαλιανού, Ο. (2021). *Μουσικοκινητική Αγωγή Orff ως αφετηρία και προορισμός*. Fagotto books.
- Αγαλιανού, Ο., & Τσαφταρίδης, Ν. (2016). Άτυπες μορφές γνώσης και μάθησης στη Μουσικοπαιδαγωγική Θεώρηση του C. Orff. Στο Μ. Κοκκίδου & Ζ. Διονυσίου (Επιμ.), *Μουσικός Γραμματισμός: Τυπικές και Άτυπες Μορφές Μουσικής Διδασκαλίας-Μάθησης (Πρακτικά 7ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση)* (σσ. 87-95). Θεσσαλονίκη: 27-29 Νοεμβρίου 2015, Ε.Ε.Μ.Ε.
- Agalianou, O., & Alexiadi, K. (2013). The Hellenic Orff-Schulwerk Association (ESMA): Historical review, evolution and prospects. *Approaches: Music Therapy & Special Music Education, Special Issue 5(2)*, 207-214.
- Ατέσογλου, Ν. (2003). Το ελληνικό πρόσωπο του Carl Orff, *Ρυθμοί*, 36-37, 35-42.
- Γεωργιάδης, Θ. (2018). Το Orff-Schulwerk στην Ελλάδα (1936). Στο Β. Haselbach, Κ. Σαρροπούλου (Επιμ.), *Κείμενα Θεωρίας και Πράξης για το Orff-Schulwerk: Βασικά κείμενα (1932-2010)* (σσ. 207-210). Εταιρία Σπουδών.
- Γεωργιάδης, Θ. (1994). *Μουσική και Γλώσσα. Το ιστορικό γίνεσθαι της δυτικής μουσικής στη μελοποίηση της λειτουργίας*, Δ. Θέμελης (μτφρ). Νεφέλη.
- Δρομάζος, Σ. (2007). *Αριστοτέλους Ποιητική*. Κέδρος.
- Haselbach, B. (1993). Orff-Schulwerk: Past, present and future. *The Orff Echo*, 25, 28-30.
- Filianou, M. (2021). Orff-Schulwerk in Greece: Past and Present. Στο Β. Haselbach & C. Stewart (Επιμ.), *Orff Schulwerk in Diverse Cultures – An idea that went round the World, Texts on Theory and Practice of Orff Schulwerk, Vol. II* (σσ. 160-165), Pentatonic Press: IOSFS.
- Λεμπέση, Λ., & Τσαφταρίδης Ν. (1994). *Μουσική Αγωγή 1, Παιχνίδια με Ήχους, Ρυθμούς, Μελωδίες, (βιβλίο για το δάσκαλο)*. Ο.Ε.Δ.Β.

- Μαραγκόπουλος, Δ., & Λιάβας, Λ. (1996). Το Σύστημα Μουσικοκινητικής Αγωγής Carl Orff και η Ελληνική μουσική παράδοση, *Ρυθμοί*, 20, 17 -20.
- Ματέυ-Ρουσοπούλου, Π. (1999). Το καλειδοσκόπιο της ζωής μου, *Ρυθμοί*, 30-31, 84-87.
- Matéy, P., & Panagoroulos-Slavik, A. (1993). *RRRRRO, Orff-Schulwerk: A Supplement to music for Children*. Schott.
- Ματέυ, Π. (1992). Ο Carl Orff και η Αρχαία Ελλάδα: εις μνήμην, *Ρυθμοί*, 2, 3-4.
- Ματέυ, Π. (1986). *Ρυθμική*, Νάκας.
- Mathéy, P. (1963). *Orff-Schulwerk: Ελληνικά παιδικά τραγούδια και χοροί Griechische Kinderlieden und Tänze*. Schott.
- Nykrin, R. (2018). 50 Χρόνια «Μουσική για Παιδιά-Orff-Schulwerk» Σκέψεις για την παρούσα κατάσταση ενός μουσικοπαιδαγωγικού προτύπου (2000-2010). Στο Β. Haselbach, & Κ. Σαρροπούλου (Επιμ.), *Κείμενα Θεωρίας και Πράξης για το Orff-Schulwerk: Βασικά κείμενα (1932-2010)* (σσ. 177-203). Εταιρεία Σπουδών.
- Orff, C. (1992). The Schulwerk - its Origin and Aims. In D. Hall (Ed.), *Orff-Schulwerk in Canada* (pp. 34-38), Schott.
- Orff, C. (1978). *The Schulwerk*. Schott Music Corp.
- Regner, H. (2011). “Musik für Kinder-Music for Children-Musique pour Enfants”. Comments on the adaption of Orff-Schulwerk in other Countries. In B. Haselbach (Ed.), *Texts on theory and practice of Orff-Schulwerk: Basic tests from the years 1932-2010* (pp. 220-247). Schott & Co. Ltd.
- Sangiorgio, A. (2014). Orff-Schulwerk: relationships between practice and theory. *Orff-Schulwerk Heute*, 91, 12-18.
- Sain, L. (2013). Complementary approaches to active music making, *The Orff Echo*, 45(2), 8.
- Σαρροπούλου, Κ. (2018). Το Orff-Schulwerk και η Σχολή Μωραΐτη: ανασκόπηση μιας εκπαιδευτικής πορείας. Στο Β. Haselbach & Κ. Σαρροπούλου (Επιμ.), *Κείμενα Θεωρίας και Πράξης για το Orff-Schulwerk: Βασικά κείμενα (1932-2010)* (σσ. 217-234). Εταιρεία Σπουδών.
- Σαρροπούλου, Κ. (2003). Πολυξένη Ματέυ, Μια Πολύπλευρη Δασκάλα, *Ρυθμοί*, 36-37, 13-26.
- Τσιώλη-Πλαγιανού, Η., & Αλεξιάδου, Κ. (1997). Η ιστορικότητα στη μουσικοκινητική αγωγή: Πολυξένη Ματέυ Ρουσοπούλου. *Ρυθμοί*, 23, 2-10.
- Varelas, D. (2002). *Orff-Schulwerk Applications in Greek Settings*, [Doctoral Dissertation, University of Reading, School of Education]. <https://www.scribd.com/document/327548115/Orff-Schulwerk-Applications-in-Greek-Settings>
- ΦΕΚ 244/Α'/28/11/1969: ΒΔ. Αρ. 774: «Περί του Ωρολογίου και ΑΠ [...] των μονοετών τμημάτων εκπαίδευσης Νηπιαγωγών».
- ΦΕΚ 347/Α'/12-11-1977, ΠΔ Αρ.1034: «Περί των διδασκομένων μαθημάτων και του ΑΠ Δημοτικού Σχολείου».
- ΦΕΚ 107/Α'/31-8-1982, ΠΔ Αρ. 583: «Αναλυτικό και Ωρολόγιο Πρόγραμμα Α' και Β' τάξεων Δημοτικού Σχολείου».
- ΦΕΚ 114/Α'/10-8-1984, ΠΔ Αρ. 309: «Ωρολόγιο και ΑΠ μαθημάτων και ασκήσεων των Σχολών Νηπιαγωγών κατά έτη σπουδών».
- ΦΕΚ 209/Α'/10-10-1995, ΠΔ Αρ. 377: «ΑΠ του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής του Δημοτικού Σχολείου».
- ΦΕΚ 304/Β'/13-3-2003, Αρ. 21072β/Γ2: «Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και ΑΠ Σπουδών Δημοτικού-Γυμνασίου».
- Χουρμούζιος, Α. (1978). *Το Αρχαίο Δράμα: μελετήματα*. Οι εκδόσεις των Φίλων.